

De rode haan kraait nog volop

De val van de Muur in 1989 bezegelde de ineenstorting van het communisme, zo veel was wel zeker. Francis Fukuyama kondigde zelfs het einde van de ideeëngeschiedenis af: van nu af regeerde het liberalisme, zonder concurrentie. Maar zie, een kwart eeuw later bloeien in Europa allerhande radicaal linkse partijen.

Matthijs Rooduijn

Proletariërs aller landen, verenigt U! hoor je niet meer zo vaak tegenwoordig. Natuurlijk, nu en dan kom je nog weleens een enkele radicalo tegen die druk zwaaiend met het *Communistisch Manifest* van Marx en Engels of het Rode boekje van Mao vol passie uitlegt dat het tijd is voor revolutie, maar in het algemeen is een kwart eeuw na de val van de Berlijnse Muur het ouderwets 'kommunistiese' gedachtegoed in West-Europa vrijwel geheel verdwenen uit het publieke discours. Maar dat betekent allerminst dat ook het radicaal linkse gedachtegoed uit het debat is verdwenen. Op verschillende plaatsen is te zien dat radicaal linkse ideeën allesbehalve op hun retour zijn. Zo werd de

Franse econoom Thomas Piketty begin november in Nederland onthaald als een ware popster. Zijn boek over vermogensongelijkheid, dat culmineert in een pleidooi voor mondiale invoering van progressieve belastingen, gaat als zoete broodjes over de toonbank en voert inmiddels in veel landen de bestsellerlijsten aan. Blijkbaar bestaat er een grote behoefte aan een origineel links geluid. Eerder al, in 2011, verwierf de Occupy-beweging grote populariteit. De boodschap dat 1 procent machtigen en rijken overige 99 procent van de bevolking uitbuit, sloeg bij veel mensen aan en bezorgde de bekende tentenkampen brede steun. Hoewel 'Occupy' door gebrek aan organisatie in veel landen inmiddels op sterven na dood is, geeft haar even plotselinge en hevige als tijdelijke succes aan hoe er naar een radi-

THEY SAY THE WORKING CLASS IS DEAD
WE'RE ALL CONSUMERS NOW
— ROBERT WYATT —
Crachat 14

ILLUSTRATIE CRACHAT

caal links geluid gesnakt werd. Het meest nog blijkt de hernieuwde populariteit van het radicaal linkse gedachtegoed uit de electorale successen van radicaal linkse politieke partij-

Zij zijn veel progressiever en leggen een grotere nadruk op zaken als feminisme, ecologisme en participatieve democratie

en. Bij de verkiezingen voor het Europees Parlement in mei van dit jaar wist het Griekse SYRIZA zijn zetel te verzevoudigen. Wist de partij in 2009 nog maar 5 procent van het electoraat achter zich te krijgen, in 2014 verwierf ze de steun van maar liefst 27 procent van de kiezers. Het Spaanse Podemos deed dit jaar voor de eerste keer mee aan de Europese verkiezingen en wist in één keer 8 procent van het electoraat aan zich te binden. Ook achter de Nederlandse SP schaalden zich meer kiezers dan bij de vorige verkiezingen, in 2009.

MET DE BEZEM

In zijn boek *Radical Left Parties in Europe* uit 2011 laat politicoloog Luke March zien dat de radicaal linkse partijfamilie het nationaal electoraal zelfs beter doet dan radicaal rechts – een partijfamilie die veel meer de aandacht trekt van media en politici. Het nieuwe links oogt op het eerste gezicht verwarrend, maar wie goed kijkt ziet vier hoofdstromen: moderne communisten,

democratisch socialisten, linkspopulisten en sociale media-activisten. De moderne communisten zijn in vergelijking met de andere radicaal linkse partijen op veel vlakken behoorlijk conservatief en traditioneel. Een groot verschil met de oude communistische partijen is echter dat deze moderne communisten hun klassiek marxistisch-leninistische pluimage goeddeels hebben afgeschud. Een voorbeeld is de in de jaren twintig van de vorige eeuw opgerichte Parti communiste français (PCF). Halverwege de jaren negentig ging de toenmalige leider Robert Hue met de bezem door de partij. Hij nam afstand van Stalin en de Sovjetunie en benadrukte dat de partij geen revolutie wilde maar haar doelen wilde bereiken via de ‘evolutionaire’ parlementaire weg. De partij veranderde drastisch van standpunt met betrekking tot vrouwenrechten en homoseksualiteit. Dit resulteerde uiteindelijk in regeringsdeelname tussen 1997 en 2002. Toch heeft de door Hue ingezette hervorming van de partij niet helemaal doorgezet. Het electoraat van de PCF bestaat nog steeds voor een groot gedeelte uit oudere, laagopgeleide mannen. Sinds 2008 maakt de PCF deel uit van het Front de gauche (FG), een samenwerkingsverband van verschillende radicaal linkse bewegingen. De leider van dit samenwerkingsverband, Jean-Luc Mélenchon, is wat progressiever ingesteld dan de meeste PCF-politici, en zijn leiderschap zorgt daarom nog wel eens voor gemor bij de PCF-achterban. Dit gemor wordt nog eens versterkt door de angst voor

het radicaal rechtse *Front National* (FN) van Marine Le Pen, dat net als de PCF veel aanhangers heeft onder de laagopgeleide arbeidersklasse. Een minder succesvolle modern-communistische partij is de Italiaanse Partito della Rifondazione Comunista (PRC). Opgericht in de jaren negentig is de PRC een betrekkelijke nieuwkomer. De partij is een afsplitsing van de Italiaanse Communistische Partij (PCI), die nadien als PDS en PD een sociaaldemocratische weg is ingeslagen. De partij heeft altijd verschillende ideologische stromingen proberen aan te spreken. Het profiel van de partij is een soort mengeling van traditioneel trotskisme, feminisme en ecologisme, wat vaak een recept voor interne verdeeldheid bleek. Toch is de partij zich in de loop van de eenentwintigste eeuw steeds sterker op gaan stellen als een partij die niet bang is om regeringsverantwoordelijkheid te nemen. Maar door het bestaan van een behoorlijk grote groep traditionele communisten die wars is van compromissen bleef er altijd veel gerommel en heeft de partij zich nooit definitief kunnen ontwikkelen tot een meer progressieve politieke beweging. De partij heeft mede daardoor in de laatste jaren veel stemmen verloren.

TRADITIONEEL IMAGO

Een tweede groep van radicaal linkse partijen zijn de democratisch socialisten. Zij zijn veel progressiever dan de moderne communisten en leggen een grotere nadruk op zaken als feminisme,

ecologisme en participatieve democratie. Deze partijen verschillen ook van de sociaaldemocraten. Ze zijn veel sterker voorstander van sociaaleconomische herverdeling en een grote overheid en ze bekritisieren de sociaaldemocraten omdat ze vinden dat zij veel te neoliberal zijn. Een goed voorbeeld van zo’n democratisch socialistische partij is de Finse linkse alliantie Vasemmistoliitto (VAS). VAS is in de jaren negentig van de vorige eeuw voortgekomen uit de Finse Communistische Partij. Een groot verschil met moderne communisten zoals de PCF en de PRC is dat VAS zich veel meer dan deze partijen profileert als een progressieve rood-groene partij die een sociaaleconomisch zeer links gedachtegoed combineert met postmaterialistische standpunten op het gebied van bijvoorbeeld duurzame ontwikkeling, vrouwenrechten en participatieve democratie. Toch kleefde de partij nog lang een behoorlijk traditioneel imago aan, waardoor ze het niet goed deed onder hoogopgeleide jongeren. Daar lijkt in de eenentwintigste eeuw verandering in te zijn gekomen. De huidige leider, Paavo Arhinmäki, is er in geslaagd VAS een wat moderner imago te geven. De verkiezingscampagnes zijn de laatste jaren sterk gericht geweest op sociale media, en onder de VAS-parlementariërs zijn de laatste jaren steeds meer jongeren en vrouwen. Ook heeft VAS in de eenentwintigste eeuw haar opvattingen over de EU wat aangescherpt. Waar de partij eerst behoorlijk sterk pro-Europa was, is ze

de laatste tijd opgeschoven naar een wat meer Eurosceptische houding. De partij kan rekenen op steun van zo'n 10 à 15 procent van het electoraat. Een nadeel van de combinatie van een klassiek links gedachtegoed met progressieve opvattingen op het gebied van democratie en milieu en een behoorlijk Eurosceptische houding is dat de partij concurrentie ondervindt van zowel de Groenen als de radicaal rechtse Ware Finnen.

KLOOF

Een democratisch socialistische partij met een heel andere ontstaansgeschiedenis is het Griekse SYRIZA, wat Coalitie van Radicaal Links betekent. SYRIZA is, zoals de naam al aangeeft, een samenwerkingsverband van verschillende radicaal linkse partijen. De partij combineert een klassiek links gedachtegoed met een sterke nadruk op ecologie en minderheidsrechten. In 2004 deed de partij voor het eerst mee aan nationale verkiezingen en wist ongeveer 3 procent van het electoraat achter zich te krijgen. In het begin was er regelmatig veel intern gedoe aangezien één van de partijen die was opgegaan in SYRIZA, Synaspismos, verreweg de grootste partij was en de andere partijen zich vaak benadeeld voelden. Ook was er een duidelijke kloof tussen degenen die voorstanders waren van verdere EU-integratie en degenen die daar fel tegen waren. Inmiddels is de partij, mede door toedoen van de huidige leider, Alexis Tsipras, veel sterker een geheel geworden. Tsipras heeft zich altijd meer opgesteld als pragmaticus dan als revolutionair, en heeft op die manier veel steun verworven onder de bevolking. Bij de verkiezingen voor het Europees Parlement is SYRIZA de grootste partij geworden. In de landelijke peilingen steekt de partij momenteel met kop en schouders boven alle andere partijen uit. SYRIZA laat mooi zien dat een inhoudelijke combinatie van klassiek linkse thema's met postma-

terialistische opvattingen en een vleugje eurosceptis, uitgedragen door een jonge, enthousiaste en pragmatische leider, een goed recept is voor electoraal succes.

STEM TEGEN, STEM SP

Een in zekere zin wat volkser soort radicaal linkse partijen zijn de linkspopulisten. Zij vertonen veel overeenkomsten met de democratisch socialistische maar combineren hun ideeën met een sterke populistische boodschap: de politiek maakt er een zootje van en zou meer naar de gewone burger moeten luisteren. Een duidelijk voorbeeld van een links populistische partij was de Nederlandse Socialistische Partij (SP) van de jaren negentig. De SP begon in de jaren zeventig als een maoïstische partij. Later zwoer ze het klassieke communistische gedachtegoed af en kroop langzaam zo ver uit haar radicale hoek, dat zo na 1990 zelfs het woord 'socialistisch' niet meer centraal stond. De SP wist pas in 1994 voor het eerst zetels in de Tweede Kamer te bemachtigen. De toenmalige campagneslogan 'stem tegen, stem SP' is exemplarisch voor het populistische gedachtegoed dat de partij in die jaren uitdroeg. De boodschap van de partij was dat de gevestigde partijen er een potje van maakten en geen flauw idee meer hadden van wat de gewone man en vrouw belangrijk vonden. Van lieverlee is de partij steeds minder op dat populisme thema gaan tamboereren, waarschijnlijk in de hoop meer *salonfähig* te worden, maar ze heeft er nooit echt afstand van genomen. Inmiddels kunnen we de SP als een licht populistische partij betitelen. De SP doet het electoraal niet zo goed als bijvoorbeeld SYRIZA, maar de partij mag zich inmiddels een belangrijke stabiele factor in het Nederlandse politieke landschap noemen. Bij onze oosterburen vinden we een ander type links populistische partij: Die Linke. De partij is een fusie van de Oost-Duitse communistische PDS en een

afsplijting van de West-Duitse sociaal-democratische SPD. De twee vonden elkaar nu ruim zeven jaar geleden in hun protest tegen de volgens beide neoliberale 'Agenda 2010' – een pakket hervormingen van toenmalig Bondskanselier Schröder. Met dat gezamenlijke protest tegen Schröders beleid ontwikkelde Die Linke zich al snel tot een protestpartij die zich uiteindelijk niet alleen verzette tegen dit specifieke beleid, maar tegen heel het volgens hen corrupte politieke establishment. De populistische boodschap van de partij was echter niet alleen tegen de politieke elite gericht. Die Linke presenteerden hun antikapitalistische agenda ook als een populistische boodschap: de economische elite van grote bedrijven buit de gewone, hardwerkende mensen uit en zorgt voor een grote ongelijkheid tussen elite en massa. De partij combineerde deze antikapitalistische en populistische boodschap met een sterk pacifistische opstelling. Bij de laatste paar verkiezingen heeft de partij telkens rond de 10 procent van de kiezers achter zich weten te krijgen. Binnenkort leveren Die Linke in Thüringen voor de eerste keer de minister-president van één van de Duitse deelstaten.

YOUTUBE

Het modernste soort radicaal linkse partijen zijn de sociale media-activisten. Ze zijn zo modern dat er tot nu toe maar een succesvol voorbeeld van is, het Spaanse Podemos, wat letterlijk 'wij kunnen' betekent. Deze partij is pas in 2014 opgericht en kwam voort uit de Spaanse variant van de Occupy-beweging – de Indignados, ofwel 'verontwaardigden'. De partij zet zich sterk af tegen het kapitalisme in het algemeen en de huidige economische beleid in Spanje in het bijzonder. Podemos bekritiseert de elite van bankiers die volgens de partij het gewone volk uitbuit. Daarnaast pleit de partij voor meer participatieve democratie, meer transparantie, minder besparin-

gen en minder corruptie. Podemos maakt veel gebruik van sociale media; ze plaatst veel berichten op Facebook, zet regelmatig filmpjes op Youtube en heeft een zeer goed bezochte website. Door deze strategie wist de partij in slechts twintig dagen ongeveer 100.000 leden te werven. Daarmee is ze naar het aantal leden gemeten de op twee na grootste Spaanse partij. Podemos is vooral populair onder

Radicaal linkse partijen die al langer bestaan hebben hun succes te danken aan hun aanpassingsvermogen

jonge, hoogopgeleide kiezers. In Spanje heerst een gigantische jeugdwerkloosheid waardoor jongeren erg onzeker zijn over hun toekomst. Podemos geeft deze jongeren hoop op een betere toekomst. Tijdens de Europese verkiezingen haalde de partij 8 procent van de stemmen binnen. Sindsdien is er in Spanje een explosie geweest van corruptieschandalen en is de politieke onvrede onder de kiezers gigantisch gestegen. Mede hierdoor gaat Podemos inmiddels aan kop in de peilingen. Radicaal linkse partijen die al langer bestaan hebben hun succes voor een groot gedeelte te danken aan hun aanpassingsvermogen. Klassiek communistische partijen die star bleven vasthouden aan een marxistisch-leninistische blauwdruk, zijn steeds verder in de marge terecht gekomen. Maar wie uiterst linkse opvattingen op sociaaleconomisch vlak wist te combineren met progressieve en postmaterialistische standpunten op het gebied van bijvoorbeeld milieu, democratie en minderheidsrechten, en eventueel een vleugje Eurosceptis en populisme, slaagde er vaak in een substantieel deel van het electoraat aan zich te binden. Het klassieke communisme is niet meer van deze tijd, maar het moderne radicaal linkse gedachtegoed is 'alive and kicking.' ■